

MAKTABGACHA BOLALARNING NUTQNI RIVOJLANISH BO'YICHA ISHLARNING XUSUSIYATI

Isroilova Gulmira Xoldor qizi

Oqoltin tumani MTB tasarrufidagi

4-sonli davlat maktabgacha talim tashkiloti tarbiyachisi

Annotatsiya: maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish bo'yicha ishlarni tashkil etish masalasi muhokama qilinadi, maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari, uslublari va shakllarini hisobga olish zarurligiga e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha yoshdagi bola, nutq, nutqni rivojlantirish, muloqot, nutq uslublari va shakllari, so'zlar, idrok, diqqat, tasavvur, xotira, fikrlash.

Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'limning ajralmas qismidir, chunki maktabgacha ta'lim muassasasida bolaning birinchi ijtimoiy jarayonlari shakllanadi: u tengdoshlari bilan muloqot qiladi, birinchi sinflarda qatnashadi, maktabga kirishga tayyorgarlik ko'rishga qaratilgan guruh o'yinlari. Bularning barchasi barkamol avlodni voyaga yetkazishga qaratilgan bo'lib, uning ruhiy, jismoniy va axloqiy fazilatlarini shakllantirishni nazorat qilishga asosiy e'tibor qaratilmoqda.

Hozirgi davr maktabgacha ta'lim muassasalarida maktabgacha yoshdagi bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda yangi innovatsion va interaktiv texnologiyalarni joriy etishni taqozo etmoqda. Bu jarayonda nutqni rivojlantirish uslublari va shakllarini hisobga olish kerak, chunki nutq insoniy muloqotning asosiy vositasidir. Nutqsiz odam bir-biri bilan son-sanoqsiz ma'lumotlarni almasha olmaydi. Muloqot vositasi bo'lgan nutq tufayli insonning unga xos bo'lgan ongi nafaqat shaxsiy kompetentsiya bilan chegaralanib qolmasdan, balki boshqa odamlarning va ko'proq darajada ustaning mahorati bilan boyib boradi. Shuningdek, u kuzatish yoki sezgi organlari (idrok, diqqat, tasavvur, xotira, fikrlash) orqali bunchalik ko'p ma'lumot ololmaydi.

So'zlar tovushlarning oddiy birikmalaridan ko'ra ko'proq ma'lumotni jamlaydi. Bir yoshga to'lganda, barcha bolalar alohida so'zlarni talaffuz qilishni boshlaydilar. Va ikki yil arafasida bola 3-4 so'zdan iborat jummalarni ayta boshlaydi. Taxminan to'rt yoshda u ancha erkin gapira oladi. Nutqni rivojlantirishning ushbu davrida tilni o'zlashtirishning uch xil yo'li va shunga asoslanib, nutqni yanada takomillashtirish ajratiladi: kattalar va atrofdagi boshqa odamlarga taqlid qilish, ta'limning shartli refleks tizimlari, harakat, ob'ekt, hodisalarning tegishli so'zlar va so'z birikmalari bilan bog'lanishi.

Bularga bolaning birdaniga butunlay mustaqil, "shaxsiy tashabbus" bilan kattalardan hali eshitmagan so'z va iboralarni o'ylab topishida namoyon bo'ladigan bolaga xos nutq ijodkorligini qo'shish kerak.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash va o'qitishning ko'plab vazifalari orasida ona tilini o'rganish va kommunikativ nutqni rivojlantirish asosiy vazifalardan biridir.

Ushbu umumiy vazifa ba'zi maxsus vazifalarni o'z ichiga oladi:

- * bolaning nutqining tovush madaniyatini rivojlantirish, uning so'z boyligini boyitish, mustahkamlash va faollashtirish;

- * nutqni mashq qilish (dialog), nutqni grammatik jihatdan to'g'ri shakllantirish, badiiy so'zlarga qiziqishni uyg'otish;

- * savodxonlikni oshirishga tayyorgarlik.

To'rt yoshga kelib bola ona tilidagi barcha tovushlarni, jumladan, r, l, m, ch, t tovushlarini o'zlashtirib oladi. Ammo bularning barchasi uning atrofidagi kattalarni bolaning o'zi gapira olishi uchun javobgarlikdan ozod qilmaydi.

O'z ona tilini bilish, qo'shimcha gap bo'lsa ham gaplarni to'g'ri tuza bilish degani emas (tashqarida sovuq va nam bo'lgani uchun sayrga chiqmoqchi emasman). Bolaga hodisalarni aytib berishga o'rgatish zarur va mutlaqo zarur: nafaqat ob'ektni nomlashga (bu to'p), balki uni tasvirlashga, qandaydir hodisa haqida gapira olish, ularning ketma-ketligini to'g'ri kuzatish. Bu yerda mazmunli, mulohazali, voqealar ketma-ketligida izchil, tushunarli, keraksiz savol va izohlarni talab qilmaydigan, izchil nutqni nazarda tutamiz.

Nutqni shakllantirish davrida aqliy va nutq rivojlanishi o'rtasidagi uzviy bog'liqlik, bolalar ijodiyoti, fikrlash, ijodkorlik, kuzatuvchanlik o'sishi aniq kuzatiladi.

Nutq qobiliyatlarining rivojlanishi bolalar kattalar nutqini eshitish va tushunish, ularning savollariga javob berish, boshqa bolalar oldida gapirish, bir-birini eshitishni o'rganadigan tarzda sodir bo'ladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq ko'nikmalarini rivojlantirish va takomillashtirish uchun ularning eshitishini, xotirasini o'rgatadigan, sezgirlikni, so'zlarni, jumalarni talaffuz qilishning aniqligini rivojlantiradigan, ijodkorlikni rivojlantiradigan keng ko'lamli amaliy materiallar kerak. Bu mashg'ulotlar paytida yoki qisqa vaqt ichida bajarilishi mumkin bo'lgan matnlar va qisqa bayonotlar bilan tarixiy ahamiyatsiz mashqlar bo'lishi mumkin.

Qisqa tilni burish bayonotlari:

Bunda o'qituvchi bolalarning nutqiy salohiyatini, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishni shakllantiruvchi o'yin va mashqlar turlarini puxta egallashi kerak.

Bolalarning nutq faolligini rivojlantirish uchun o'yinlar va mashqlar turlari.

1. Artikulyatsiya - bu ichki organlarning harakatini aniqlash va rivojlantirish uchun o'yin mashqi.

Masalan: "Qor parchalari uchmoqda".

Bolalarga "qor parchalari" beriladi - ipga osilgan paxta momig'ining kichik-katta qismlari. Bolalar shamolning shamolini aks ettiruvchi "qor parchalarini" asta-sekin puflaydilar (bolalar yonoqlarini puflamasdan, uzoqroq va tekisroq puflashlariga ishonch hosil qiling).

"Belanchak" mashqining mazmuni:

Bolalar arqonli belanchakda qanday uchishlarini eslashadi, keyin ularga "arqonli belanchakda tillarini uchib ketish" taklif etiladi, bolalar og'zini ochib, tillarini pastki tishlari orqasiga (pastga) tushiradilar, keyin esa yuqori tishlarini (yuqoriga) ko'taradilar. Bu vaqtda lablar tabassum qiladi va tishlar ko'rinadi.

2. Tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish va fonemik idrok etishni o'rgatish so'zlar

Masalan: "Nasos" mashqida bolalar velosiped minishni xohlashdi, lekin velosipedda havo qolmadi. velosiped g'ildiraklari. Ular nasosni olib, puflashni boshlaydilar. Havo nasosdan chiqadi: "S-s-s". Ovoz "S-s-s" chiqadi. Har biri havoni nasos bilan ta'minlayotgandek, ovozni talaffuz qiladi.

Mashq: "Nima bo'ldi?" O'qituvchi stol ustiga ob'ektlarni qo'yadi, ularning nomlari tovush (zh) harfi bilan boshlanadi (jirafa, jurnal). Bolalar ismni talaffuz qiladilar. Keyin u ob'ektlarning yuqori qismini qoplaydi, tartibni o'zgartiradi va yana yangi narsa qo'shadi (masalan, qo'ng'iz), uning nomi (zh) tovushi eshitiladi. Voqealar rivoji bilan o'qituvchi nima yangilik borligini so'raydi. Keyin bolalardan unlilarni (zh) o'zlari topishlari so'raladi. Siz rasmlardan ham foydalanishingiz mumkin.

Xulosa o'rniga aytishimiz mumkinki, agar maktabgacha yoshdagi bolalar bilan tashkil etilgan nutqni rivojlantirish mashg'ulotlari ertak, afsona va boshqalar kabi badiiy va estetik turdagi ob'ektlar bilan uyg'un ravishda o'tkazilsa, bolalarda ijodkorlik ko'proq namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonuni. 2019 yil 16 dekabr. Ork – 595-son (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 17.12.2019 y., 19.03.595.4160-son)

2. Alvested M. Pedagogika va fanlararolik: Norvegiyada isloh qilingan bolalar bog'chasi ta'limini (kte) o'rganish.

3.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=ozrGWXoAAAJ&citation_for_view=ozrGWXoAAAJ:_FxGoFyzp5QC

4. G. Nazirova. Katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalarda xalq og'zaki ijodi vositasida milliy g'urur tuyg'usini shakllantirish - ijtimoiy-pedagogik zarurat sifatida. Fan va innovatsiyalar 1 (B8), 2067-2077

5. G.M. Nazirova "Bolalarni maktabga tayyorlash metodikasi" "Buqmani print" 2024. 386 b.

6. N.A.Sultonova, G.M. Nazirova "Maktabgacha ta'limda qiyosiy pedagogika" "Fan va texnologiya", 2023. - 156 b.

7. Qodirova F.R., Toshpo'latova Sh.K., Qayumova N.M., A'zamova M.N. "Maktabgacha pedagogika" "Tafakkur" darsligi – T.: 2019 yil.

8. K. Nizoma “6 yoshli bolalarni maktabga tayyorlash va moslashtirishni o‘rganish”.
Uslubiy qo‘llanma, T .: 2006.

9. N.G. Malikovna, E.M.Akilovna, S.N. Anvarovna, K.D. Bahodirovna,
BOLALARNI RIVOJLANISHDA MAKTABGA TA'LIM SAMARALINI
ANIQLASH: MARKETING TADQIQOTLARNING NAMALI.

Yosh bolalar uchun maxsus ta'lim xalqaro jurnali 14 (5) 2022

10. A.Z. Bahodirovna “Maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama
rivojlantirishda tasviriy faoliyatning ahamiyati”, Fan va innovatsiyalar 3 (maxsus soni 31),
34-37 2024